

Wojciech Grodzki

SYLWAN W SŁUŻBIE OBECNEJ I PRZYSZŁEJ NAUKI I PRAKTYKI LEŚNEJ W POLSCE

Wstęp

Sylvan, wydawany od 1820 roku, to najstarsze naukowe czasopismo leśne na świecie (Grzywacz 2020). Dwustuletnia jego historia to niewątpliwie powód do dumy z przeszłości, ale także ogromne zobowiązanie oraz źródło wielkich wyzwań dla dalszej jego działalności. W trosce o przyszłość czasopisma w kwietniu 2019 r. w Instytucie Badawczym Leśnictwa w Sękocinie Starym odbyło się spotkanie przedstawicieli Zarządu Głównego PTL i Komitetu Redakcyjnego *Sylwana* z udziałem przedstawicieli najważniejszych ośrodków nauk leśnych. Wszyscy jego uczestnicy byli zgodni co do konieczności podjęcia zdecydowanych działań na rzecz utrzymania czasopisma i podnoszenia jego rangi. Konkluzją tego spotkania była propozycja utworzenia Zespołu ds. reformy *Sylwana* pod przewodnictwem prof. Andrzeja Grzywacza, przewodniczącego Rady Programowej. Zespół nie zaczął działać z przyczyn niezależnych od PTL, wobec czego na posiedzeniu Prezydium w dn. 26 listopada 2019 r. wybrano dwie osoby do prac nad zmianami w czasopiśmie – prof. dr. hab. Wojciecha Grodzkiego i prof. dr. hab. Dariusza Gwiazdowicza [Protokół... 2020a]. Opracowana przez nich wstępna koncepcja tych zmian została przedstawiona na posiedzeniu Zarządu Głównego w dniu 26 lutego 2020 r., a w wyniku przeprowadzonej dyskusji Zarząd Główny PTL powołał zespół zadaniowy w składzie: dr inż. Janusz Dawidziuk, prof. Wojciech Grodzki, prof. Andrzej Grzywacz, prof. Dariusz Gwiazdowicz, prof. Stanisław Małek, prof. Stanisław Miścicki, dr hab. Krzysztof Stereńczak, dr inż. Kazimierz Szabla, któremu udzielił pełnomocnictwa do określenia zakresu reformy procesu wydawniczego *Sylwana*. Opracowana przez ten zespół koncepcja została zaprezentowana, przedyskutowana i przyjęta na posiedzeniu ZG PTL w dniu 25 czerwca 2020, na którym podjęto uchwały powołujące prof. Wojciecha Grodzkiego na nowego Przewodniczącego Komitetu Redakcyjnego, a prof. Dariusza Gwiazdowicza na Przewodniczącego Rady Programowej *Sylwana*. Osobom tym powierzono zadanie przedłożenia Zarządowi Głównemu propozycji składu Komitetu Redakcyjnego i Rady Programowej czasopisma [Protokół... 2020b].

W wyniku przeprowadzonych konsultacji i dyskusji ustalono, że proponowane zmiany muszą zmierzać do podnoszenia pozycji i znaczenia *Sylwana*, a jednocześnie zapewnić kontynuację dotychczasowej jego misji, która obejmuje:

- transfer wiedzy naukowej do praktyki,
- utrzymanie tematyki publikowanych prac w obszarze nauk leśnych stosowanych, z uwzględnieniem korelacji z obszarem przyrodniczym Europy Środkowej,
- zachowanie czasopisma jako miejsca publikacji i inspiracji rozwoju karier dla kadry naukowej leśnictwa.

Obecne miejsce *Sylwana* wśród czasopism naukowych

Do oceny czasopism z tych samych dziedzin lub dyscyplin naukowych powszechnie wykorzystywane są analizy bibliometryczne, które bazując na światowych zasobach publikacji naukowych umożliwiają ocenę jakości czasopisma i jego porównanie z innymi konkurencyjnymi tytułami. Jedną z najważniejszych metod oceny bibliometrycznej jest cytowalność artykułów naukowych, stosowana zarówno w odniesieniu do publikacji i czasopism, jak i w ocenie dorobku naukowego oraz w ocenie parametrycznej jednostek naukowych. Materska i in. [2019] podają 10 różnych wskaźników bibliometrycznych służących do oceny czasopism w skali międzynarodowej. Do najważniejszych światowych systemów cytowań i baz danych rejestrujących czasopisma zalicza się Web of Science™ (WoS), Scopus i Google Scholar [Szewczykiewicz i in. 2017; Materska i in. 2019]. Ocena publikacji i czasopism odbywa się na podstawie wskaźników, z których do najczęściej wykorzystywanych należą:

- wskaźnik Impact Factor (IF) zwany również wskaźnikiem wpływu czasopisma, utworzony na podstawie indeksu cytowań publikacji naukowych i podawany corocznie w bazie WoS w Journal Citation Report (JCR);
- Scimago Journal Rank (SJR) wykorzystujący informacje z bazy Scopus i oparty na twierdzeniu, że nie wszystkie cytowania są sobie równe, a na wartość cytowania bezpośredni wpływ ma dziedzina wiedzy, którą czasopismo reprezentuje oraz jakość czasopisma cytującego;
- Source-Normalized Impact per Paper (SNIP), także oparty na bazie SCOPUS, mierzący kontekstowy wpływ cytowania przypisując mu wartość w zależności od ogólnej liczby cytowań w danej dziedzinie wiedzy. Pod uwagę brana jest liczba artykułów cytujących dane czasopismo w powiązaniu z liczbą pozycji w wykazach wykorzystanej literatury (ang. references) tych artykułów,

- Google Scholar Metrics, który obrazuje miarę wpływu czasopism naukowych, ocenia stopień cytowalności czasopism indeksowanych w Google Scholar.

Oprócz tych wskaźników często wykorzystywanym jest indeks Hirscha, oparty na liczbie cytowań i uwypuklający artykuły mające największy odźwięk w społeczności naukowej [Jankowska 2014; Szewczykiewicz i in. 2017].

Sylvan jest indeksowany zarówno w bazach Web of Science, jak i Scopus. Spośród polskich czasopism naukowych z zakresu leśnictwa w bazach tych znajduje się jeszcze *Dendrobiology* (WoS i Scopus) oraz *Folia Forestalia Polonica ser. A* (tylko Scopus), natomiast z bezpośredniego sąsiedztwa naszego kraju: litewskie czasopismo *Baltic Forestry* (WoS i Scopus) oraz czeski *Journal of Forest Science* i słowacki *Central European Forestry Journal* (obydwa w bazie Scopus oraz na tzw. Emerging Sources Citation Index w bazie WoS).

To, że „*Sylvan*” znajduje się w obu bazach danych należy traktować jako niewątpliwy sukces zwłaszcza, że lista indeksowanych w nich leśnych czasopism naukowych z naszej części Europy jest niezwykle krótka. Analizując jednak pozycję *Sylvana* (IF=0,624 w 2019 r.) na tle innych leśnych czasopism naukowych (tab. 1) można zauważyć, że nawet czasopisma „z sąsiedztwa” (ale ukazujące się w języku angielskim) osiągają wyższe wartości wszystkich wskaźników, a nieposiadające IF *Folia Forestalia Polonica* oraz *Journal of Forest Science* czy *Central European Forestry Journal* mają wskaźniki SNIP (wszystkie) i SJR (dwa ostatnie) wyższe niż *Sylvan*. Renomowane czasopisma zagraniczne z dziedziny leśnictwa osiągają wskaźniki powyżej 3 (*Forest Ecology and Management*) lub 2 (*European Journal of Forest Research, Forestry, Forests*) (tab. 1). Warto też zwrócić uwagę na posiadające znacznie wyższe wskaźniki czasopisma zamieszczające prace mniej lub bardziej bezpośrednio dotyczące nauk leśnych, np. problematyki zmian klimatycznych (*Global Change Biology* – IF za 2019 =8,555) czy geomatyki (*Remote Sensing of Environment* IF=9,085, *International Journal of Applied Earth Observation and Geoinformation* IF=4,650). Wiele z tych czasopism powstało stosunkowo niedawno, a ich wysoka pozycja wynika z dynamicznego rozwoju nowych dziedzin wiedzy. Aby zatem *Sylvan* mógł nadal funkcjonować na „rynku wydawniczym” w warunkach zaostrzającej się konkurencji konieczne są działania zmierzające już nie do utrzymania, ale podwyższenia jego pozycji wśród leśnych czasopism naukowych. Trzeba także pamiętać, że wartość IF i pozostałych wskaźników bibliometrycznych nie jest „dana raz na zawsze” – określa się ją corocznie, na podstawie wyników indeksowania publikacji. W tym kontekście niepokojącym jest to, że IF *Sylvana* w 2019 r. był niższy niż w 2018 (tab. 1).

Tab. 1. Wskaźniki bibliometryczne wybranych czasopism naukowych z zakresu leśnictwa

Czasopismo	WoS Impact Factor (IF)		Scopus 2019	
	2018	2019	SJR	SNIP
Forest Ecology and Management	3,126	3,170	1,249	1,414
European Journal of Forest Research	2,354	2,451	0,798	1,162
Forestry (Oxford)	2,876	2,293	0,879	1,228
Forests	2,116	2,221	0,652	0,941
Dendrobiology	1,262	1,375	0,379	0,790
Baltic Forestry	0,754	0,772	0,280	0,523
Sylvan	0,691	0,624	0,193	0,160
Journal of Forest Science	–	–	0,273	0,542
Central European Forestry Journal	–	–	0,241	0,432
Folia Forestalia Polonica ser. A	–	–	0,180	0,442

W Polsce do kategoryzacji jednostek naukowych (a zwykle także do oceny dorobku w procesie awansu naukowego) wykorzystywane są wykazy czasopism naukowych, zwane też wykazami czasopism punktowanych (WCP), które tworzone były początkowo przez Komitet Badań Naukowych, a następnie przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (od 2005 r.). Listy te, podawane do publicznej wiadomości, wielokrotnie się zmieniały zarówno w zakresie uwzględnianych w nich czasopism (lista A i B), jak i przyznanych punktów [Materska i in. 2019]. Np. na liście dla lat 1999–2003 *Sylvan* ma 3 punkty przy maksymalnej liczbie 21, w 2009 r. – 6 pkt przy maksymalnej liczbie 30, w 2013 – 15 pkt przy maksymalnej 50, a od 2019 r. – 40 przy maksymalnej liczbie 200 pkt.

Na krajowym rynku wydawniczym istnieje kilka fachowych czasopism leśnych, zarówno o charakterze naukowym (oprócz wcześniej wymienionych – np. wydawane przez IBL *Leśne Prace Badawcze*, czy też czasopisma uczelni leśnych), jak i zdecydowanie praktycznym (*Przegląd Leśniczy*, *Las Polski*, *Głos Lasu*, *Echa Leśne*). Są one niewątpliwie cennymi źródłami wiedzy leśnej oraz informacji praktycznych zwłaszcza, że wydawane są w języku polskim [Szewczykiewicz i in. 2018]. Wydaje się jednak, że tradycja i misja *Sylwana* są wystarczającym uzasadnieniem aspiracji do pozostania w gronie czasopism o charakterze stricte naukowym.

Propozycje koniecznych zmian w wydawaniu *Sylwana*

Na obecnym etapie, biorąc pod uwagę istniejące realia, można sformułować dla *Sylwana* następujące cele strategiczne:

- utrzymanie czasopisma w warunkach silnej konkurencji,
- zwiększenie jakości i znaczenia *Sylwana* w wymiarze międzynarodowym,
- zachowanie misji oraz dotychczasowych czytelników (odbiorców) i kręgu autorów,
- przejście na publikacje w języku angielskim, warunkujące zwiększenie ich zasięgu i dostępności,
- umiędzynarodowienie czasopisma (co najmniej w regionie geograficznym Europy Środkowej),
- podnoszenie odzwierciedlających pozycję *Sylwana* wskaźników bibliometrycznych, warunkujące podniesienie punktacji także w krajowym systemie oceny czasopism,
- a docelowo – osiągnięcie wysokiej pozycji wśród naukowych czasopism leśnych, należnej najstarszemu czasopismu w tej dziedzinie.

Realizacja tak sformułowanych celów nie będzie zadaniem łatwym. Należy mieć na uwadze dotychczasowy stosunkowo ograniczony zasięg (tak w kontekście autorów, jak i czytelników) *Sylwana*. Według bazy JCR w latach 2017–2019 na ogólną liczbę 334 opublikowanych artykułów aż 321 (według afiliacji głównych autorów) pochodziło z Polski, a pozostałe z Czech (5), Litwy i Ukrainy (po 2), oraz Włoch, Norwegii, Rosji i Hiszpanii (po 1). Nie powinno to specjalnie dziwić z uwagi na barierę językową, jako że *Sylwan* publikowany jest jedynie w języku polskim, nie licząc angielskich abstraktów, które zamieszczane są w bazach bibliograficznych. O ile więc istnieje przynajmniej teoretyczna możliwość dotarcia do tych abstraktów i zacytowania konkretnej publikacji przez autora z zagranicy, o tyle złożenie przez niego artykułu do *Sylwana* w języku polskim jest prawie niemożliwe. Pojawiające się publikacje autorów zagranicznych najczęściej są efektem ich bliskiej współpracy z naukowcami polskimi, którzy podejmują się tłumaczeń takich tekstów na język polski lub występują jako ich współautorzy. Także w skali kraju zasięg czasopisma jest dość ograniczony – wśród autorów publikacji z lat 2017–2019 zdecydowanie przeważali naukowcy z trzech wydziałów leśnych i IBL, a także z jednostek PAN, podczas gdy inne instytucje, realizujące badania związane z leśnictwem, reprezentowane były w znikomej liczbie artykułów. Wpływa to niewątpliwie na liczbę cytowań artykułów, także w wyniku zawężenia tematyki do problemów bardziej lub mniej lokalnych i/lub specjalistycznych zagadnień z zakresu leśnictwa.

Niezbędne działania

W wyniku prac zespołu ds. reformy *Sylwana* stwierdzono, że osiągnięcie założonych celów powinno objąć następujące aspekty w formule wydawnictwa:

- rozpoczęcie (być może stopniowe) wydawania czasopisma w języku angielskim, z zamieszczanym na końcu rozszerzonym streszczeniem polskim (z odwołaniami do tabel i rycin) zapewniającym utrzymanie misji czasopisma,
- zapewnienie wyższego poziomu naukowego, poprzez przyciągnięcie szerszego kręgu autorów (mobilizacja w polskim środowisku nauk leśnych, wykorzystanie indywidualnych kontaktów z naukowcami z zagranicy) i odpowiedni dobór recenzentów, a także ustalenie wyższych kryteriów akceptacji prac do druku,
- poprawę promocji czasopisma, zwłaszcza w aspekcie międzynarodowym (m.in. strona internetowa, link do wszystkich placówek badań leśnych),
- dążenie do osiągnięcia pozycji *Sylwana* jako czasopisma otwartego dla autorów z Europy Środkowej,
- zapewnienie sprawnej i transparentnej obsługi redakcyjnej oraz szybkiego cyklu publikacyjnego, a w efekcie szybkiej drogi do obiegu naukowego,
- dostępna od momentu publikacji wersja internetowa open access.

Działania te powinny skutkować zwiększeniem liczby czytelników i poszerzeniem kręgu oddziaływania czasopisma, a w efekcie przynieść zwiększenie liczby cytowań i podniesienie pozycji czasopisma w rankingach i wynikach dokonywanych ocen. Trzeba mieć świadomość, że autorzy publikacji, podejmując decyzję o złożeniu artykułu do konkretnego czasopisma, w znacznej mierze kierują się jego pozycją wyrażoną wartością wskaźników bibliometrycznych.

Podsumowanie

Reforma *Sylwana* jest konieczna dla zachowania należytej mu pozycji oraz znaczenia jako leśnego czasopisma naukowego. Sytuacja na rynku wydawniczym jest dynamiczna, a równocześnie (zbyt) często zmieniają się kryteria punktacji publikacji, wpływające na wyniki oceny jednostek naukowych oraz wykorzystywane w postępowaniach dotyczących awansu naukowego. Wpływa to w sposób decydujący na pozycję czasopism i musi być brane pod uwagę w kształtowaniu ich polityki wydawniczej. Mając na względzie powyższe uwarunkowania i istniejące realia, nie ma alternatywy dla decyzji o reformie *Sylwana* obejmującej także (a może przede wszystkim) przejście na publikowanie prac w języku angielskim. Wydaje się, że Polskie Towarzystwo Leśne jako wydawca *Sylwana* może liczyć na wyrozumiałość Czytelników dla tej decyzji zwłaszcza, że znajomość języka angielskiego wśród leśników jest coraz powszechniejsza, istnieją liczne narzędzia informatyczne wspo-

magające tłumaczenie tekstu, a przewidywane rozszerzone polskie streszczenia opublikowanych artykułów zapewnią dopływ informacji i transfer wiedzy jako wypełnienie misji czasopisma. W kontekście *Sylwana* trzeba także mieć świadomość, że 200 lat tradycji, aczkolwiek będące powodem do dumy, samo w sobie nie zapewni należytej mu międzynarodowej pozycji wśród czasopism naukowych z dziedziny leśnictwa. Należy więc zrobić wszystko aby sprostać wyzwaniom stojącym obecnie przed obchodzącym 200-lecie Szacownym Jubilattem.

Niniejszy tekst opracowany został jako referat na Sesję Naukową 120. Zjazdu Delegatów Oddziałów Polskiego Towarzystwa Leśnego, który miał się odbyć we wrześniu 2020 r. w Katowicach, jednak z uwagi na pandemię COVID-19 został odwołany. Materiały przygotowane na Sesję ukażą się w formie odrębnego wydawnictwa, które jest w przygotowaniu.

Literatura

1. Grzywacz A. 2020. Dwa wieki działalności leśnego czasopisma naukowego „Sylwan”. Materiały 120. Zjazdu Polskiego Towarzystwa Leśnego. Sylwan 12: s. 955–979
2. Jankowska E. 2014. Wskaźniki oceny czasopism SJR i SNIP – alternatywa dla IF. Podkarpackie Studia Biblioteczne Nr 3.
http://psb.ur.edu.pl/sites/default/files/pdf/wskazniki_oceny_czasopism_sjr_i_snip.pdf [30.08.2020]
3. Materska K., Skrzecz I., Szewczykiewicz J. 2019. Polskie czasopisma naukowe z obszaru nauk przyrodniczo-leśnych w światowych bazach danych oraz ich ocena bibliometryczna. Instytut Badawczy Leśnictwa, Sękocin Stary, 182 str.
4. Protokół... 2020a. Protokół z posiedzenia Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Leśnego w dniu 26 lutego 2020 roku. Maszynopis, PTL Warszawa.
5. Protokół... 2020b. Protokół z posiedzenia Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Leśnego w dniu 25 czerwca 2020 roku. Maszynopis, PTL Warszawa.
6. Szewczykiewicz J., Materska K., Skrzecz I. 2017. Polskie czasopisma przyrodnicze w światowych bazach danych bibliometrycznych. Sylwan 161 (7): 609–616. DOI: 10.26202/sylwan.2017058
7. Szewczykiewicz J., Rutkowski A., Zubert U. 2018. Polskie czasopisma leśne – stan obecny i strategia rozwoju. [W:] Szewczykiewicz J., Gil W. (red.) Współczesne problemy komunikacji społecznej i edukacji w leśnictwie. Zimowa Szkoła Leśna przy Instytucie Badawczym Leśnictwa, X Sesja. Instytut Badawczy Leśnictwa, Sękocin Stary: 345–360.

Prof. dr hab. Wojciech Grodzki
Instytut Badawczy Leśnictwa, Zakład Lasów Górskich,
ul. Fredry 39, 30–605 Kraków

Referat z sesji naukowej nt.: "Sylvan- dwa wieki historii leśnego czasopisma naukowego" oraz "Wyzwania dla gospodarki leśnej w warunkach globalnych zmian w środowisku" z okazji 120 Zjazdu Delegatów Polskiego Towarzystwa Leśnego w Katowicach, 08-11.09.2021 r.